

Список використаних джерел

1. Добряк Д.С., Мартин А.Г. Землеустрій – наукова основа раціонального використання та охорони земельних ресурсів // Землеустрій і кадастр. – № 1. – 2006. – С. 10–16.
 2. Трегобчук В.М., Гуцуляк Г.Д., Андрійшин М.В., Гуцуляк Ю.Г. Ландшафтно-екологічне районування території України // Вісн. аграр. науки. – 1999. – № 5. – С. 50–56.
 3. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: Монографія / А.М. Третяк. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 440 с.
 4. Осипчук С.О. Сільськогосподарське землекористування України (сутність, проблеми, напрями вдосконалення) // Землеустрій і кадастр. – 2005. – № 3. – С. 51–71.
 5. Третяк А.М., Другак В.М., Гунько Л.А., Гетманчик І.П. Землевпорядне проектування: організація територій сільськогосподарських

підприємств методом еколого-ландшафтного землеустрою. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. – 236 с.
 6. Гунько Л.А. Методологічні основи формування еколого-ландшафтної організації території // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку територій» (Харків, 24–26 вересня 2013 р.). – Х.: ТОВ «Друкарня Мадрид», 2013. – С. 73–77.
 7. Третяк А.М., Другак В.М., Леонець В.О. Третяк Р.М., Гунько Л.А. Методичні рекомендації еколого-ландшафтного землевпорядкування сільськогосподарських підприємств. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2006. – 92 с.
 8. Третяк А.М., Другак В.М., Третяк Р.М., Гунько Л.А. Землевпорядне проектування: еколого-ландшафтне землевпорядкування сільськогосподарських підприємств. – К.: Аграрна наука, 2007. – 120 с.

УДК 338.262

Я.О. КОСТЕНОК,
 к.е.н., Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Особенности диверсификации джерел енергозабезпечення економіки України

У статті розглядається питання диверсифікації як одного з шляхів забезпечення енергетичної безпеки.

Ключові слова: диверсифікація енергозабезпечення, енергетична безпека, енергозалежність.

Я.А. КОСТЕНОК,
 к.э.н., Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Особенности диверсификации источников энергообеспечения экономики Украины

В статье рассматривается вопрос диверсификации как одного из путей обеспечения энергетической безопасности.

Ключевые слова: диверсификация энергообеспечения, энергетическая безопасность, энергозависимость.

Y. KOSTENOK,
 PhD Economics, Kyiv National Economic University named after Vadym Getman

Features diversify sources of energy economy of Ukraine

The article deals with the issue of diversification as a way to ensure energy security.

Keywords: diversification of energy supply, energy security, energy dependence.

Постановка проблеми. Забезпечення енергетичної безпеки багато в чому залежить від ефективного управління паливно-енергетичним комплексом. Від спроможності задовольнити енергетичними ресурсами національне господарство залежить нормальне функціонування економіки та її розвиток. Саме тому першочерговим питанням політики нашої держави є відродження паливно-енергетичного комплексу країни й врахування загальних тенденцій розвитку паливно-енергетичних комплексів у державах світу при формуванні нової системи енергозабезпечення країни з мінімізацією і диверсифікацією закордонних поставок палива. Проведення активної політики по забезпеченню власними енергоресурсами матиме позитивний ефект в енергобезпеці, енергозбереженні, екологічному стані та розвитку суспільного виробництва.

Аналіз досліджень та публікація з проблеми. Проблеми, що характеризують процеси і тенденції забезпечення енергетичної безпеки, завжди були в центрі уваги. Зокрема, питанням диверсифікації енергозабезпечення в умовах глобалізації світової економіки присвятили свої праці такі нау-

ковці: В. Андрійчук, Т. Мітрова, В. Олексюк, Г. Кобаль, А. Конопляник, І.О.Самойленко, Е. Нуховіча, Б. Оліна, Д. Стеченко, Г. Прохорова.

Метою статті є визначення шляхів забезпечення енергетичної безпеки, що є складовою енергетичної незалежності України на основі диверсифікації джерел постачання енергоносіїв.

Виклад основного матеріалу. Енергетика є однією з визначальних галузей національної економіки, а безперервне та ефективне енергозабезпечення впливає на економічне зростання. Стійке економічне зростання неможливе без створення системи енергетичної безпеки держави. Суть системи енергетичної безпеки держави складає комплекс заходів щодо мінімізації впливу загроз функціонування національної економіки, а особливо на її енергетичну складову: забезпечення стабільності у поставках енергетичних ресурсів, формування та підтримки раціональної політики ціноутворення на них та мінімізація екологічного впливу енергетичних факторів. Основним і практично безальтернативним напрямом забезпечення енергетичної безпеки держави є диверсифікація енергозабезпечення [1].

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Енергетична незалежність характеризує можливість контролю за енергетичними ресурсами, здійснення оптимальної диверсифікації джерел і шляхів постачання в країну енергоносіїв. Зрозуміло, що енергетична безпека України залежить не тільки від диверсифікації, а й від розробки нових джерел енергії, зростання ефективності їх використання та збереження прогресивних тенденцій щодо технологічної модернізації енергоємних виробництв, розвитку наукоємних галузей і реструктуризації економіки [2].

Активізація процесів забезпечення власними енергоресурсами сприяє не тільки енергобезпеці та енергоефективності країни, а й енергозбереженню та екологічній гармонізації розвитку суспільного виробництва, що обумовлює актуальність дослідження окреслених питань, проблем і перспектив відродження паливно-енергетичного комплексу України.

Диверсифікація джерел і шляхів постачання енергоносіїв – питання, яке протягом останніх десятиліть посідає дедалі більш пріоритетні позиції в порядку денному Європи. Зростання попиту на енергоресурси в поєднанні з вичерпаністю власних запасів Старого Світу зумовлює високий рівень його залежності від імпорту енергоносіїв. Головні позиції в енергобалансах європейських країн посідають вуглеводні – природний газ і нафта. Саме цих енергоносіїв дедалі частіше торкаються кризи переривань поставок, що ускладнюється надто вузьким колом постачальників.

Проблему енергетичної безпеки можна розглядати в декількох аспектах:

- 1) збільшення кількості постачальників енергоресурсів;
- 2) підвищення ефективності використання енергоресурсів за рахунок застосування нових технологій;
- 3) використання альтернативних видів енергії.

Одна з проблем забезпечення енергоресурсами полягає в тому, що економіки більшості країн світу протягом тривалого часу розвивались, орієнтуючись на нафту й продукти її переробки. Перехід на інші джерела енергопостачання вимагає значних капіталовкладень, пов'язаних зі структурною перебудовою економіки, які досить часто не під силу окремим країнам. Щодо нафти, то її запасів у світі значно менше, ніж інших енергетичних ресурсів. При таких темпах її споживання, які існували у 80–ті роки, розвіданих запасів вистачить світовому господарству лише на 37–40 років, а якщо взяти до ува-

ги прогнози ресурси, то нафтова ера триватиме близько 120 років. Отже, проблема, яка сьогодні досить жваво дискутується в усьому світі, зводиться до того, чи встигнуть усі країни перевести свою економіку на новий вид енергозабезпечення і які ресурси для цього мають бути використані.

Становище, що склалося в українській системі протягом останніх п'яти–шести років, можна розцінювати як серйозну загрозу національній безпеці України. За наявності потужних галузей ПЕК у країні обмежується енергопостачання, внаслідок чого не працюють сотні підприємств, частково зупиняє роботу транспорт.

На жаль, на сьогодні необхідно констатувати, що впродовж всього періоду економічної незалежності так і не вдалося сформувати ефективну власну енергетичну систему. Варто зазначити, що, незважаючи на численні законодавчі ініціативи, вони спрямовані для розвитку енергетичної сфери в умовах відсутності довгострокової Концепції соціально-економічного розвитку країни та відповідних державних програм. Тому в енергетиці залишаються невирішеними проблеми, базовими з яких варто визначити принаймні такі:

1. Низький рівень диверсифікації енергозабезпечення

Аналіз структури та динаміки енергобалансу України засвідчує, що за структурою споживання первинної енергії в Україні домінуючим у кінцевому споживанні залишається природний газ і нафта – відповідно 34,1% і 8,5% [3]. При цьому задоволеність енергоресурсами власного видобутку задовольняються протягом останніх років у природному газі на рівні 35%, а нафти – на 20%. Дані цифри є на рівні загальноприйнятих в країнах ЄС, і тільки з 2014 року рівень диверсифікації став відповідати загальноєвропейському рівню (див. табл.), але внаслідок складної політичної ситуації це досягнення є примарним.

Так, за абсолютним показником диверсифікація газопостачання України у 2014 році відповідає низькому рівню (згідно прийнятої загальноєвропейської практики). Протягом аналізованого періоду постачання природного газу здійснювалося із семи країн, що є дуже позитивною ознакою, але близько 75% все ж таки імпортується з однієї країни (Росії).

До 2013 року постачання енергоресурсів Україну здійснювалось виключно із одного джерела, але враховуючи нинішню складну ситуацію та кризовий стан енергетичної сфе-

Поставки газу в Україну, 2012–2014 роки

Країна-постачальник	Рік		
	2012	2013	2014
Загальний обсяг, млрд. куб. м:	32,93	27,97	19,47
Росія	32,87	25,84	14,45
Німеччина	0,05	0,89	2,78
Австрія	–	0,53	–
Польща	–	0,09	–
Угорщина	–	0,61	1,26
Люксембург	–	–	0,01
Норвегія	–	–	0,89
Швейцарія	–	–	0,07
Словаччина	–	–	0,01
Граничний обсяг, млрд. куб. м	8,23	6,99	4,87
Коефіцієнт диверсифікації, %	25,16	32,62	50,77

Джерело: розраховано за даними офіційного сайту Державної служби статистики [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ри уряд України обрав шлях диверсифікації енергоресурсів та намагається зменшити частку російських енергоносіїв.

Зауважимо, що коефіцієнт диверсифікації протягом усього аналізованого періоду знаходився в зоні критичного значення. Проте у 2014 році значення коефіцієнта стало дещо вищим. У 2014 році через перерозподіл поставок газу (збільшився обсяг поставок із Німеччини, Угорщини відкрились нові шляхи, такі як поставки з Люксембургу, Норвегії, Швейцарії, Словаччини) коефіцієнт диверсифікації зріс з 32,62% у 2013 році до 50,77% у 2014 році. Також неможливо не відзначити, що за останні два роки значно скоротилися обсяги поставки газу взагалі, що суттєво відобразилось на енергетичному балансі України. Таким чином, енергозалежність України від імпорту первинних джерел енергії, крім ядерної залишається порівняно високою, що обумовлене характером не лише споживання первинної енергії, а й на перетворення в інші види палива та енергію [4].

2. Зменшення рівня видобутку природного газу

Внутрішній видобуток нафти та газу в Україні зменшується з року в рік. Через окупацію Криму Україна втратила контроль над державною компанією «Чорноморнафтогаз» і над чорноморським шельфом, де працювали дві нові плаваючі установки. В цифрах це становить майже 2 млрд. куб м газу щорічно, або 10% видобутку. Внаслідок окупації території Донбасу видобуток скоротився ще на 50 млн. куб м. Взагалі, внутрішній видобуток природного газу у 2014 році становив 19,8 млрд. куб. м, що на 460 млн. куб. м, або 2,4%, більше, ніж у 2013 році – без урахування «Чорноморнафтогазу» [5].

3. Висока енергомісткість національної економіки

Третина всіх первинних енергетичних ресурсів, які споживаються в Україні протягом останніх шести років, припадає на газ. Енергомісткість української економіки надзвичайно висока: на отримання \$1 тис. ВВП в Україні використовують 0,75 т нафтового еквіваленту (тне) енергетичних ресурсів. Для порівняння: в ЄС цей показник становить 0,1 тне/\$ тис., а у сусідній Польщі – 0,2 тне/\$ тис. Однією з причин такого високого рівня енергомісткості є недосконале законодавче регулювання, відсутність поняття енергосервісних/енергозберігаючих послуг тощо; відсутність ефективних заходів, які стимулювали б до впровадження енергозберігаючих технологій; надзвичайно висока зношеність основних фондів. Унаслідок старіючих основних фондів погіршується ефективність використання енергоресурсів. Одним із найяскравіших прикладів може слугувати система централізованого теплопостачання, яка забезпечує половину тепла для промисловості та опалення майже 55% домогосподарств. Незадовільний стан системи теплопостачання призводить до великих втрат енергоресурсів.

4. Відсутність сприятливого інвестиційного клімату

Унаслідок складної політичної та економічної ситуації, недостатньо прозорий ринок енергоресурсів, слабка реалізація законодавства та правил ціноутворення стали на заваді внутрішнім та іноземним інвестиціям. Найбільший рівень інвестицій закумуляовано на енергопостачанні, а не енерговиробництві.

Україна потребує трансформації свого енергетичного сектору в більш ефективну, безпечну та сталу енергетичну систему. Необхідні узгоджені дії для зміцнення двох взаємопов'язаних основ: стимулювання внутрішнього виробництва

енергії; активізації зусиль в сфері енергоспоживання для отримання вигоди від підвищення рівня енергоефективності та скасування субсидій [6].

5. Повільні темпи гармонізації законодавства до норм та стандартів ЄС

Унаслідок відсутності системної енергетичної політики бракує уявлення щодо суті реформ, які необхідно здійснити для адаптації української енергосистеми до європейської

Для досягнення стабільної роботи енергосистеми країни, забезпечення енергетичної безпеки, збільшення спроможності об'єктів ПЕК протистояти впливу потенційно небезпечних факторів, необхідно:

- структурувати систему забезпечення енергетичної безпеки (пріоритетні цілі та шляхи їх досягнення, взаємозв'язки і взаємозумовленість у просторі та часі факторів впливу на енергетичну безпеку країни за національним, регіональними та місцевими рівнями);

- створити умови, щоб енергозбереження стало економічно вигідним та суспільно прийнятним, тобто за основу слід покласти принцип раціональності споживання паливно-енергетичних ресурсів;

- визначити пріоритетним використання власних ресурсів, реалізація проектів щодо залучення до ПЕБ покладів бурого вугілля, метану вугільних родовищ, торфу, економічно виправданих локальних запасів нафти та газу, енергії малих річок, нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії;

- досягти співвідношення інвестицій у ПЕК до вартості його основних фондів, темпів оновлення, модернізації і нового будівництва об'єктів ПЕК, виведення з експлуатації морально застарілого та фізично зношеного обладнання;

- запровадити систему оцінки та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз енергетичній безпеці України та заходів, спрямованих на їх упередження і відвернення.

Висновки

Підбиваючи підсумок, варто зазначити, що визначені проблеми реалізації енергетичної безпеки України лише загострюються в умовах зростання взаємозалежності національних економік, внаслідок транскордонного характеру та неможливості країн самостійно вирішити глобальні енергетичні проблеми. Для забезпечення сталого розвитку національної економіки необхідно чітко усвідомлювати можливі загрози та наявний потенціал щодо ліквідації чи пом'якшення наслідків дії чинників, що створюють загрози енергетичній безпеці України. Таким чином, диверсифікація енергозабезпечення є важливим фактором зміцнення енергетичної безпеки, але її реалізація повинна бути виваженою, в першу чергу, на основі економічної доцільності та з врахуванням інших альтернатив підвищення рівня енергетичної безпеки (зокрема, підвищення енергетичної ефективності власного виробництва та споживання).

Список використаних джерел

1. Олексюк В.М. Енергетична диверсифікація як фактор економічного зростання / В.М. Олексюк // Механізм регулювання економіки. – 2013. – №4. – С. 174–182.

2. Самойленко І.О. Характеристика паливно-енергетичного комплексу України: Конспект лекцій до вивчення базових тем дисципліни (для студентів 3 курсу денної і заочної форми навчання за напрямом

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

підготовки 0502 (6.030601) – «Менеджмент» / І.О. Самойленко. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 132 с.

3. Енергобаланс за 2013 рік. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Стеченко Д.М. Концептуальні засади та трансформаційні цілі державного регулювання розвитку ПЕК України / Д.М. Стеченко // Ефективна економіка. – 2013. – №9.

5. Кобаль Г. Висхідок нафти і газу в 2014 році. [Електрон. ресурс] / Кобаль Г. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/02/3/525569/>.

6. Україна може досягти енергетичної незалежності за два роки. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://socportal.info/2014/11/14/ukrayina-mozhe-dosyagti-energetichnoyi-nezalezhnosti-za-dva-roki.html>